

TÓTH TIBOR*

A hungarista emigráció és 1956

Rezümé. A hungarista mozgalom története nem ért véget Szálasi rendszerének bukásával. Az 1945–56 közötti magyar politikai emigráció rendkívül sokszínű volt társadalmi összetételében, de politikai programjaiban, az emigráció motivációiban is. Ennek képezte részét a hungarista emigráció. Az emigráció mindennapjaiban, politikai kommunikációjában meghatározó szerepe volt a sajtónak. Ez alapján elemzi a tanulmány a hungarista emigráció tudósítását, állásfoglalását 1956-ról. A cikkek jól mutatják, hogy a hungarista emigráció mennyire elszakadt a magyarországi események háttérének és jellegének valóságú megítélésétől. *Kulcsszavak:* magyar politikai emigráció, hungarista mozgalom, emigráns sajtó, 1956, 1956 nyugati megítélése

Резюме. Історія гунгаристського руху не закінчилася падінням режиму Салаші. Угорська політична еміграція 1945-56 років була надзвичайно строкатою як з точки зору соціального походження, так і своїми програмами та причинами еміграції. Її частиною була й гунгаристська еміграція. Визначальну роль у житті емігрантів, їхній політичній комунікації відіграла преса. У статті проаналізовано публікації та позицію представників гунгаристської еміграції стосовно подій 1956 року. Тогочасні статті засвідчують, наскільки кореспонденти гунгаристської еміграції були далекими від реальних причин подій в Угорщині та від їх об'єктивної оцінки.

Ключові слова: угорська політична еміграція, гунгаристський, емігрантська преса, 1956, оцінка подій 1956 р. на Заході.

Resume. The history of the Hungarian Movement did not end up with the fall of the Szálasi-regime. The Hungarian political emigration between 1945-1956 was extraordinarily versatile not only in its social composition but also in its political programs and in the motivation of the emigration. The Hungarian emigration was a part of it. The Press had a highly significant role in the everyday life of the emigration and in its political communication. It provides the analysis of the report and the views of the Hungarian emigration about 1956 in the study. The articles precisely show to what extent the Hungarian emigration irrealized from the objective, real-life approach of the background and the nature of the Hungarian affairs.

Keywords: Hungarian political emigration, Hungarists movement, emigrant press, 1956, judgement of 1956 in the West

A XX. század előtti magyar történelem számos bukott szabadságharcot, forradalmat élt át. A megtorlástól való félelem, a politikai kényszerűség, vagy a bukás utáni helyzet el nem fogadása sokakat juttatott az emigráció sorsának vállalásához. Az emigráció sajátos politikai, pszichológia, lelki állapotot jelent. Megfigyelhető a kényszerpályára való sodródás, a fokozatos eltávolodás a reálpolitikai és az otthoni viszonyoktól, az állandó anyagi, egzisztenciális bizonytalanság, kiszolgáltatottság az emigrációt támogató hatalmaktól. Nem véletlenül az emigránsok alapélménye a félelem és a kudarc gondolata. Szekfü Gyula, amikor kemény őszinteséggel feltárta a Rákóczi-emigráció politikai és anyagi helyzetét, a min-

* Történész, szociálpolitikus, iskolaigazgató, Facultas Humán Gimnázium. * Историк, політик, директор школи, гуманітарна гімназія «Facultas». * Historian, social policy, headmastership, Facultas Secondary Grammar School. *dr.toth.tibor.74@gmail.com*

dennapok nehézségét, óriási felháborodást és vitákat váltott ki.¹ A XX. századra hatványozottan igazak ezek a megállapítások. Számos hatalom- és rendszerváltás, két világháború, bukott forradalmak és ellenforradalmak nagy létszámú magyart kényszerítettek a diaszpórába, és még nem beszéltünk a gazdasági jellegű kivándorlásról, mely az egész régiót jellemezte.

Nagy Kázmér, aki a XX. századi magyar politikai emigráció legkiválóbb kutatója, az 1918–19-es forradalmak bukásától 1956-ig, 12 fő csoportját különíti el a politikai okok miatt emigráltaknak.² Az 1944–45 és 1956 közötti emigránsok számáról idézi Váraljai Csocsán Jenő 1974-ben megjelent tanulmányának adatait, ezek közé tartoztak a hungarista meggyőződésük miatt emigrálók. Ausztráliába 13 600, Kanadába 17 081, az Egyesült Államokba 26 532, Brazíliába 5000, Argentínába 10 000, a dél-amerikai országokba 27 000, Franciaországba 12 000, Németországba 46 000, Ausztriába 14 000, a többi európai országba 25 000 az összes, valamilyen oknál fogva emigráltak száma.³ Egységes, 1945 utáni magyar politikai emigrációról nem beszélhetünk. Gyökeresen más társadalmi, vagyoni, kulturális környezetből származtak. Eltérő, mondhatni egymással összeegyeztethetetlen politikai célokkal, programmal, világnézettel rendelkeztek, hiszen időben is eltérő korszakban, más motivációkkal emigráltak. Mindegyikük egy más-más Magyarországot hagyott maga után.

Az emigránsok a már említett lelki, szociálpszichológiai és egzisztenciális válsághelyzete a hungarista emigrációra is igaz. „A talajt vesztett bevándorlók és a magabiztos befogadó közösségek találkozása rendszerint összeütközésekhez vezet, amelyek egyéni síkon személyiségválságban jelentkeznek. ... A többszörös kötődésben vergődő emigránsnak közben meg is kell élnie. Nem csoda, hogy a személyiséget sokfelé húzó és taszító vonalak között az egyes ember gyakran özszeroppan. Csoportélete pedig tragikus végletek között hanyódik.”⁴ Olyan dilemmákkal és félelmekkel kellett szembenézniük, mint az új identitáskeresés és megőrzés, a családi keretek újraszervezése, a hazatérés reménye és reménytelensége, az idő hasztalan múlásának réme. Oláh György dél-amerikai emigráns 1952-ben kíméletlen őszinteséggel fejezi ki ezeket a lelki válsághelyzeteket, dilemmákat, belső vívódásokat. „Minden emigránsban él valami a börtönlakó képzelődő türelmetlenségéből. Türelmetlenek vagyunk, hogy múlik az idő, a világ képe nem úgy alakul, ahogy az elemek ismeretének teljes hiányában magunknak naponta elképzeljük. Türelmetlenek vagyunk, ha valaki boldogul közölünk, hogy miért boldogul jobban, mint mi ... Türelmetlenkedünk, hogy azt, amit apáink hosszú

¹ SZEKFŰ GYULA: *A száműzött Rákóczi*. Budapest, 1913, Magyar Tudományos Akadémia.

² NAGY KÁZMÉR: *Elvesztett alkotmány. A magyar politikai emigráció 1945–1975*. Budapest, 1984, Gondolat. 34–35.

³ Uo. 210.

⁴ Uo. 19.

nemzedékek alatt szereztek meg nekünk, és mi elvesztettük, egy-két év alatt nem tudjuk visszaszerezni.”⁵

A második világháború után minden emigrációban – így a magyarban és a hungaristában is – meghatározó szerepe volt a sajtónak. „A politikai emigráció ugyanis ország, állami szervek és tömegek hiányában elsősorban a sajtóban élt.”⁶ Az 50-es, 60-as évek fordulóján, amikor a legtöbb sajtótermék – 33 – megjelent, az összpéldányszámuk kb. 30 000 volt. Becslések szerint kb. 300 000 fő olvashatta ezeket a kiadványokat.⁷ A kiadványok száma és példányszáma később folyamatosan csökkent. 1975 körül a 8–10 folyóirat havi 10 000 példányban jelent meg.⁸ Az Szálasi-rendszer bukása utáni emigránsok legjelentősebb szélsőjobboldali beállítottsági újságjaik a következők: *Hídverők*, *Hídő*, *Út és Cél*, *Hadak Útja*, *Nyugati Magyarság*, *Szittyakürt*, *Sorsunk*. Több közülük már címében is rendkívül beszédes. Közvetlenül a hungarista emigrációhoz kötődő legjelentősebb és viszonylag hosszabb megjelenést megélt kiadvány az *Út és Cél*, valamint a *Hungarista* volt.⁹

A hungarista szellemiségű mozgalmat Henney Árpád, a Szálasi-kormány egykori tárca nélküli minisztere 1947-ben szervezte újjá. A szórványokban élő csoportok az eltelt idő alatt stabilizálódtak, felvették az egymás közti érintkezést. A nyugati demokráciák számára a hungarista mozgalom – bár az összes emigrációs szervezet közül a legszervezettebb volt – nem volt szalonképes. A kisbarnaki Farkas Ferenc vezérezredes altöttingi országgyűlése (1947. augusztus 20.) által kreált kormány még emigráns körökben is kisebbségbe szorult csakúgy, mint Szemák Jenő, egykori kúriai elnök kísérlete az általa megszervezett Országtanács elismertetésére, mely az 1937. évi XIX. tc. értelmében az államfői tisztség megüresedése esetén gyakorolta volna a legfőbb közjogi hatalmat.¹⁰ A hungaristák arra használták fel első emigrációs éveiket, hogy helyzetüket konszolidálják: „Ma a hungaristák egyetemét a legmegbízhatóbb és leginkább tette kész antibolsevista csoportnak tartják, s mint ilyet a felszabadító harc rendelkezésére akarják bocsátani. Ez magával hozná politikai koncessiókon kívül

⁵ Idézi NAGY KÁZMÉR: i. m. 42.

⁶ Uo. 11.

⁷ Uo. 13.

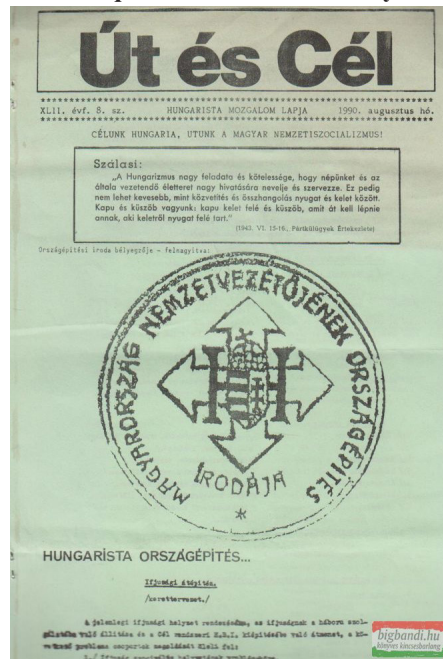
⁸ Uo.

⁹ A hungarista emigráció történetének feldolgozására lásd: TÓTH TIBOR: A hungarista mozgalom emigrációtörténete: Az „Út és Cél” és a „Hungarista tájékoztató” című sajtótermékek tükrében. Debrecen, 2008. Debrecen University Press.

¹⁰ „3. § A kormányzói tisztség megüresedése esetében arra az időre, amíg az új kormányzó az esküt le nem teszi, országtanács alakul, amelynek tagjai sorában a m. kir. miniszterelnökön és az országgyűlés két házában elnökön felül Magyarország hercegprímása, a m. kir. Kúria elnöke, a m. kir. közigazgatási bíróság elnöke és a m. kir. honvédség főparancsnoka foglalnak helyet.” [https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=93700019.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fextraparams%3D%7B%2522ID%2522%3A%2522FullTextSearch%2522%2C%2522Year%2522%3A%25221937%2522%2C%2522Kibocsato%2522%3A%2522TV0%2522%7D](https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=93700019.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fextraparams%3D%7B%2522ID%2522%3A%2522FullTextSearch%2522%2C%2522Year%2522%3A%25221937%2522%2C%2522Kibocsato%2522%3A%2522TV0%2522%7Dhttps://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=93700019.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fextraparams%3D%7B%2522ID%2522%3A%2522FullTextSearch%2522%2C%2522Year%2522%3A%25221937%2522%2C%2522Kibocsato%2522%3A%2522TV0%2522%7D) (2018. március 16.)

rehabilitációjuk elősegítését is. Amennyiben az emigrációban szerep jut a törvényhozók bármilyen tevékenységére, ragaszkodnak az 1939-ben megválasztott és később behívott hungarista képviselők bevonásához” – írták 1949-ben.¹¹ A vita a különböző csoportok között idővel egyre inkább kiéleződött. Az emigráció szellemi színvonalát, megnyilvánulásait vizsgálva látható, hogy a csoportokra, partikularizmusba való hanyatlás, szétesés a szórványlét nem kedvez a közös, az egyetemesnek mondott magyar problémák konszenzuson alapuló megvitatására, mert mindenki – politikai, világnézeti meggyőződésétől függetlenül – a saját helyi dolgaival, megpróbáltatásaival volt elfoglalva. Ez folyamatos konfrontálódással is járt, az egyéni egzisztenciális problémák, a kitörési vágy megakadályozhatják a közös fellépést, gyengül az összetartozás érzése. Ez is az emigráns léthelyzet része. Ez jól nyomon követhető az egyes folyóiratok cikkeinek jellegén, tartalmán, hangvételén és magán a kiadványok sorsán is. Az *Út és Cél* Szálasi könyvének címét kölcsönözte, 1949 tavaszán jelent meg először német nyelvterületen, külön ausztriai és (nyugat) németországi kiadásként hirdetve magát. A szerzők gyakran használtak álnevet vagy monogramot. A szerzők tényleges beazonosítása így gyakran igen nehéz feladat.

1. kép. Az *Út és Cél* kiadvány

Forrás: https://www.google.hu/search?q=hungarista+mozgalom&rlz=1C1AOHY_huHU712HU712&source=lnms&tbn=isch&sa=X&ved=0ahUKewjV14OKt5TaAhVEPxxQKHeepDpgQ_AUICigB&biw=1366&bih=675#imgrc=59VWbEgiS86zVM: (2018. március 16.)

¹¹ A magyar emigráció képe (Politikai áttekintés) *Emigrációs Tájékoztató* 1.szám Gépirat é.n. [1949]

A lap – mint minden más emigrációs kiadvány – többször visszatérő kérdése, vitatémája, dilemmája már megjelenése óta: meddig tart az emigráció, változhat-e a magyarországi politikai rendszer, mennyire stabil a kommunista hatalom? Az 50-es évek magyar politikai berendezkedéséről számos elemzés fogalmazódott meg oldalaikon. A lap 1954 decemberében a Basler Nachrichten 1954. október 29-i cikkét szemlélve rámutat, hogy a Rákosi–Gerő-csoport a nehézipar egyoldalú fejlesztését akarja preferálni, míg Nagy Imre a termelés racionalizálására, a könnyűipar fejlesztésére, a mezőgazdasági termelés stabilizálására teszi a hangsúlyt. Véleményük szerint a legnagyobb probléma az, hogy Rákosi bukása (reálisabb lenne átmeneti háttérbe szorulásáról beszélni) nem hozta magával az apparátus rákosista szellemiségű tagjainak teljes kiszorulását a hatalomból. Nagy Imre „baloldali elhajlásról” szónokol, de nem képes a volt mezőgazdasági munkaerőt visszaáramoltatni vidékre, mert a termelőszövetkezetek alacsony határfokkal dolgoznak, az iparban viszont „kapun belüli munkanélküliség” alakult ki.

1956 februárjában az SZKP szakított a személyi kultusszal, Hruscsov (a cikkekben Kruscsov) titkos beszéde megrázó élmény volt mindenki számára. 1956 nyarán Lengyelországban megmozdult a társadalom, s ennek ereje Gomulkát emelte a vezetés élére. Magyarországon leváltották Rákosit, helyére Gerő került, amely „pontosan ugyanaz a propaganda-trükk, mint volt egy hónap előtt a drótsövények, aknazárok felszedése” – írták¹² A szemleíró szerint a fellazulást terror fogja követni. A záró gondolat: „Az egyetlen, amiben bízhatunk, hogy a Kremlben jelenleg dúló gyilkos hatalmi viaskodás új fordulatot hoz...”¹³

A szeptemberi szemle a svéd sajtóból idéz: növekszik az elégedetlenség a tömegek és a vezetés körében is. Erősödött a szovjetellenesség, a tömegek új politikát követelnek. „Gerő mondotta egyik legutóbbi beszédében, hogy »nem sokat tanultunk a poseni eseményekből és nálunk ilyesmi nem fordult (még! – A fordító.) elő«.”¹⁴ S végül egy külpolitikai előrejelzés a szuezi válságról: „a jelenlegi válság oly komoly és nagy horderejű feszültségek csíráját rejti magában, amelyik[!] a távolabbi jövőben esetleg kirobbanthatják a háborút.”¹⁵

¹² Tájékoztató az elmúlt hónap külpolitikai eseményeiről. *Út és Cél* VIII. évf. 8.sz. 1956. augusztus hó 16.

¹³ Uo.

¹⁴ Uo.

¹⁵ Tájékoztató az elmúlt hónap külpolitikai eseményeiről. *Út és Cél* VIII. évf. 9.sz. 1956. szeptember hó 14.

2. kép. Az Út és Cél egy 1956-os száma

Forrás: https://www.google.hu/search?rlz=1C1AOHY_huHU712HU712&biw=1366&bih=675&tbm=isch&sa=1&ei=6mK-Wv-qFY6iUq3EgugD&q=henney+%C3%A1rp%C3%A1d&oq=henney+%C3%A1rp%C3%A1d&gs_l=psy-ab..3..0.73987.79803.0.81806.30.15.0.4.4.0.210.1594.0j11j1.12.0....0...1c.1.64.psy-ab..16.13.1266...0i67k1j0i30k1.0.MUGKs1lzB54#imgrc=9mBRbkq_Yw-PvM (2018. március 16.)

Az 1956 novemberi szám beköszöntő cikke „Így kezdődött...” alcímmel indít. Képi kontrasztot vázol fel: a belső borítón a békebeli Ferenc József - híd, az első oldalon ugyanott Szabadság-hídként, tüntetőkkel. A vezércikk megállapítja: „Az 1956. október 23-án kitört, először ragyogóan győzelmes, majd november második hetében óriási idegen túlerő által vérbe fojtott magyar szabadságharc világpolitikai jelentőségét és kihatásait ma még senki sem tudja felmérni.”¹⁶

Az emigráció felfokozott izgalmi állapotba került a hazai események hatására. Ismert tény, hogy a Nyugat megnyilatkozásai, a sugározott propaganda tartalma megtévesztette és félrevezette az országot, hamis reménységet alakított ki benne, ahogy az emigránsokban is. A hungaristák ezért a Nyugatot tették felelőssé a „nemzeti szabadságküzdelem” bukása miatt. A mozgalom vezetését meglepte a hazai ifjúság aktív fellépése: „A forradalom élcsapatát a 15-20 évesek képezték, akikbe a rendszer 5-10 éves koruk óta tölcsezte a kommunista ideológiát, Szovjet-Oroszország szolgálalkú imádatát, az ateizmust, a filozófiai és történelmi anyagelvűsé-

¹⁶ Egy kis nemzet nagysága – nagyhatalmak hitványsága. *Út és Cél* VIII. évf. 11.sz. 1956. november hó 2.

get.”¹⁷ Fontos megállapításnak tartják, hogy az egyéni szabadságvágy és a nacionalizmus karöltve járt e mozgalmas napokban, a nemzeti kommunizmuson – Nagy Imrén – is túlment volna: „a »nemzeti« kommunizmus csak átmeneti jelenség... Az egyik végletből visszalendülő inga nem szokott félúton megállni!”¹⁸

A szovjet tömbön belüli repedéseket azonban nem a Nyugat generálta, hanem a sztálinista önkény és elnyomás, az emberek változtatási igénye. A hungaristák és személyesen Henney éppen e mozgalmas időszakban tett látogatást az európai szórványmagyaroknál. Első útja Spanyolországba vezetett, és látogatást tett a Falange főtitkárhelyettesénél, Diego Salas Pombo államtitkáránál. Henney spanyolországi látogatása eredményeként Franco tábornok, államelnök (Caudilló vezér) hadianyagot ajánlott fel, többek között tankelhárító ágyúkat, repülőgépeket és egyéb harci eszközöket. A szállítást is vállalta, de az NSZK nem engedélyezte, hogy üzemanyag-vételezés céljából a teherszállító gépek visszaúton leszállhassanak. Eisenhower üzenetet juttatott el a szovjet vezetéshez (Hruscsovhoz) az USA érdektelenségéről a magyar eseményekkel összefüggésben. Figyelmeztette Francot és Adenauert, hogy tőlük sem tűr el semmiféle beavatkozást. Spanyolország leállította előkészületeit, köztük a Hungarista Légiónak a felfegyverzését. A valószínűsíthető nagy hatalmi szándékokról és álláspontokról a hungaristák azonban nem értesültek, hamis kép alakult ki közöttük az információhiány miatt. Nem látták, hogy a magyarországi események célja nem az 1944–45-ös rendszer restaurálása. Ennek ellenére a nyugat-európai hungaristák és a kanadai Hungarista Légiónak harci elszántságáról biztosították Henney Árpádot. „A Hungarista Mozgalom vezetője szerkesztőségünk egyik tagjának kíséretében átlépte a magyar határt, hogy a helyszínen tájékozódhassanak a helyzetről. Távollétük alatt Európa majd minden országából Ausztriába érkeztek harcolni akaró magyar csoportok.”¹⁹

A decemberi lapszám – hasonlóan az előzőhöz – fejlécén a „Hiszek egy isteni örök Igazságban!” idézetet tartalmazta. A folyóirat közli Henney Árpádnak *A Hungarista Mozgalom vezetőjének levele az Egyesült Államok Elnökéhez* c. dokumentumot. Tartalma határozott kritikát fogalmaz meg: az USA-t árulással és nemzet-gyilkosságban való közreműködéssel vádolja, mely hiteltelentette addigi propagandájukat, és az egész nyugati kultúrát is annullálta. Henney ettől függetlenül még lát reményt a helyzet megmentésére a Nyugat számára. Kéri, hogy Eisenhower határozottan lépjen fel a Szovjetunió vezetésénél, tettekkel bizonyítsa elszántságát. I.S. *Tengerentúli jegyzetek* c. írásában, túl az ismétléseken, rámutatott arra, hogy az emigrációból megindult az önkéntes jelentkezés a sebtében felállított Magyar Légiónak. (Egy hét alatt Kanada és az USA területén több mint 3000-en jelentkeztek, nagyobb részt magyarok, kisebb részben született kanadaiak, illetve

¹⁷ Uo. 3.

¹⁸ Uo.

¹⁹ Kedves Olvasóink! (Szerkesztőségi Közlemény). Uo. 16.

amerikaiak.) Ottawaban legalább 5000 magyar koszorúzott a Hősök Emlékművé-
nél október 28-án. Ezen minden politikai szervezet képviseltette magát.

1956-ot Henney Árpád az áldozat évének nevezte még az év elején. Szerinte a Magyarországon végigsöprő szabadságvágy, majd a fegyverek szava tragédiává változtatta sok magyar életét. A lelkiismeret lázadása rengeteg áldozattal járt önhibából, és azon kívüli okok miatt. A magyar október után a szerkesztőség feltette a kérdést: „Vagy talán ezután is elegendő lesz például lapunk havonként egyszeri megjelenése?”²⁰ A folyóiratnak arculatváltásra és '56 feldolgozására kellett törekednie az új nagyszámú emigráns következtében. A hungarista emigráció és sajtója nem akarta tudomásul venni, hogy az 1956 utáni emigránsok egészen más okból, politikai meggyőződésből menekültek, mint ők 1945 tavaszán.

A hungarista emigráció célja kezdettől fogva az információszerzés, adatgyűjtés volt – többek között a frissen emigráltak között. Henneyék Grazban kisebb hírügynökséget hoztak létre Keresztény Magyarok Egyesülete elnevezéssel, valójában információszerzésre és kémkedésre. Elnöke Ludmann Emil, főtítkára Németh Ferenc. Elsősorban amerikai és angol hírszerző szervek felé tájékoztak. 1953-ban a hazai elhárítás tudomással bírt Farkas István szerkesztői (Út és Cél) megbízatásáról, a lapot kiadó Sréter (Wolf) Farkas pedig kémkiképzést végzett a francia szervek részére.

1956 tragikus ősze után fontos politikai, ideológiai, szervezeti és humanitárius kérdések vetődtek fel. Az első és legfontosabb kérdés mindig a hogyan tovább dilemmája. Nem szabad elfelejteni, hogy a hungarista emigráción vezérfonalként húzódik végig a hazatérés szándéka, miközben láthatták, hogy a politikai feltételek alakulása ehhez teljesen hiányoztak, és az 1956-os események jellege sem ebbe az irányba haladt. Ennek ellenére a magyar emigráción belül a legtudatosabban ők készültek a visszatérésre. 1956 azonban megmutatta, hogy sem a magyar közvélemény, sem a nyugati politika nem tartja őket vállalhatóknak. Mire a leggyorsabban mozgósítható Hungarista Légiónak bevetésre kész lehetett volna, addigra ellehetetlenült a beavatkozás, még a túlzottan, fanatikus módon reménykedők számára is.

Milyen feladat következett ebből számukra? Mindenekelőtt '56 hungarista szemszögű értékelésének szükségessége, benne '44 és '56 egymáshoz való viszonyának tisztázása, az új emigránsok integrálhatóságának problémája, megnyerésük a hungarizmus számára. Feladatot jelentett a Szálasi-féle alapelvek időtállósága és továbbfejleszthetősége, a mozgalom szervezeti kereteinek, kommunikációjának újragondolása a szórványokban és az *Út és Cél* nyitottabbá, színesebbé tétele. Ezekben a kérdésekben fellelhető 1956 általuk való teljes félreértelmezése és hamis reménykedés kialakulása.

²⁰ Hungarista Testvérek! (Szerkesztőség és kiadóhivatala közleménye). *Út és Cél* VIII. évf. 12.sz. 1956. december hó 5.

A forradalom bukása után a hungarista sajtó is összegezte az események jellegét, tanulságait. Már '56 decemberében elkezdődött a magyarországi események „beazonosítása”, két irányból: egyrészt '56 mibenléte, másrészt az abban résztvevők köre szempontjából. Nem az *Út és Cél*, hanem a Hungarista Mozgalom Ausztráliai Szórványok Tájékoztató Szolgálat (továbbiakban Tájékoztató) adta meg az alaphangot. Kántor Béla²¹ magyar nemzeti szabadságharcnak, a nemzeti szabadságért és függetlenségért vívott harcnak nevezte '56-ot, és bátor harcosoknak a résztvevőket. A Nyugat hozzáállását, taktikáját is minősítette: „Olyan látszatot keltettek az elkeseredett, a vasfüggöny mögé zárt tájékoztatlan rab népünk megtévesztésére, hogy a kommunista kényuralom megdöntésének ügye mögött egy lelkes, önzetlen, áldozatot vállaló tettere kész hatalmas nyugati erő áll, telítve idealizmussal várnak, hogy mielőbb segítségükre siethessenek.”²²

Kántor radikális álláspontját viszi tovább T. J., aki a szovjet katonai beavatkozás időbeli párhuzamát is megtalálva bűnösnek, hazugnak és felelőtlennek nevezi a Nyugatot, mert „ugyanekkor egy időben nyugati fegyverekkel Észak-Afrikában, Palesztinában és Cyprus szigetén Nyugat nagy »demokratái« egy centiméterrel sem maradnak a Szovjet mögött kis nemzetek erőszakos letiprásában és megsemmisítésében.”²³ Melbourne-ben az egyik névtelenül nyilatkozó magyar olimpikon szerint október végére az ellenforradalom győzött, de ezt ő az 1919-es őszi eseményekkel párhuzamba állítva mondta.

Az idézett kiadványok cikkei, tudósításai 1956 jellegére és a résztvevőkre az alábbi kifejezéseket használta.

1956 októbere

népfelkelés
nemzeti forradalom
októberi szabadságharc
véres nemzeti felkelés
októberi események
nemzeti forradalom és szabadságharc
nemzeti és társadalmi forradalom
politikai forradalom
forradalom
októberi forradalom
véres belháború

az októberi résztvevők:

ifjú forradalmárok
szabadsághősök
forradalmárok
forradalmi ifjúság
hősök
nemzeti forradalmárok
felkelők
szabadságharcosok
októberi szabadságharcosok
magyar szabadsághősök

²¹ Kántor Béla: Hős népünk szomorú karácsonya és a nyugati nagyhatalmak atheista képmutatása. Hungarista Mozgalom. Ausztráliai Szórványok. *Tájékoztató Szolgálat*. II. évf. 1956. december 15. 12. szám 2–6. (továbbiakban *Tájékoztató*)

²² im.2.o. A Szabad Európa Rádió és a BBC magyar adásairól van szó.

²³ T. J.: Kiktől jön a hang? *Tájékoztató* i. m. 6.

magyar forradalom
 novemberi magyar szabadságharc
 magyar forradalom és szabadságharc
 magyar nemzet szabadságharca
 magyar ügy
 magyarországi ellenforradalom (a *Rivarol* c. francia jobboldali hetilap kifejezése szerint)

A Hungarista Mozgalom mint magyar emigráció számára létfontosságú volt, hogy meghatározza viszonyát '56-hoz, közben nem feledve saját 1944-es őszi örökségét, hatalomra kerülését. Ráadásul mindkét esemény októberi indíttatású volt, amire a szerzők is gyakran utaltak. Megfogalmazták azt az erőltetett párhuzamot, hogy egy rendszer, amelyik nem képes hatékony önvédelemre, állandó visszavonulásban van, a fegyveres-felfegyverzett csoportok önjárókká válva a közbiztonságot fenyegetik, és a hadsereg a felbomlás állapotában van, ott a hatalom az utcán hever, s csak idő kérdése, melyik szervezet lesz elég erős ahhoz, hogy átvegye a tényleges irányítást.

A politikai küzdelem gazdasági folytatása és színtere a munkástanácsok szervezete, amire a szerzők is kitértek. Véleményük szerint november elseje után Nagy Imre koalíciós kormánya nem kapott elég időt a történelemtől, hogy megtudjuk, mivé fejlődhetek volna az események. A szovjet katonai beavatkozás után pedig más lehetőségek közé került az egész ország. Eldőlt a hatalomért folytatott küzdelem. Mivel Kádárék viharos gyorsasággal jelentették meg ún. fehér könyvüket, a forradalom vagy ellenforradalom fogalma melletti voks letétele már nem okozhatott fejtörést. „Forradalom vagy ellenforradalom? Az utolsó szót a nemzet maga mondja ki.”²⁴

A folyóiratban Ö. A. megkísérelte '56 kirobbanásának okait feltérképezni. Heylesen mutat rá, hogy az előkészítő szakasz érdeme a rendszer által korábban erősen ünnepeelt és támogatott íróké – ezt nevezi a szellem lázadásának –, míg a tömegdemonstrációk magját a népköztársaság iskolarendszerét járó, vagy kijárt diákság és ifjúság adta. Az októberi események „lángját” pedig az a nemzeti érzés hevítette, mely elementáris visszahatás volt a korábbi évek túlbuzgó internacionalizmusára.

1956-ról – a nemzetközi sajtó tallózása nyomán – a lap megállapítja, hogy kihatásai felmérhetetlenek és beláthatatlanok, mert jöhet egyszer olyan döntő fordulat (külső ok), hogy a rezsím belülről ismét megrendül, s akkor '56-ra visszavezethetővé válik az rendszer újabb csődhelyzete. Véleményük szerint igaza volt Jean Paul Satre-nak, aki a magyarországi eseményekben egy jobboldali politikai forradalmat pillantott meg. Persze ez azzal az előbb említett következménnyel járna, hogy a

²⁴ Vörös Jenő: Forradalom vagy ellenforradalom? *Út és Cél*. IX. évf. 4.sz. 1957. március hó 14. A szerző idézi a rendszerbeli keserű humort: „A népi demokrácia az az államforma, melyben majdnem minden tilos, amit pedig szabad csinálni, azt muszáj is.” 13.

folyamatot ellenforradalomnak kellene nevezni. A lap ezt nem vállalja fel, hiszen a nemzet többségének tevéleges részvétele és a Nyugat verbális támogatása az ilyen értelmezést kizárja. 1944 és '56 októbere közötti párhuzam folyamatosan és élénken foglalkoztatta a mozgalom vezetőit. Azonosságokat és különbségeket tártak fel, mutattak ki: „1944 októberében egy Mozgalom feláldozta magát, hogy megmentse a Nemzet becsületét. 1956 októberében egy egész nép áldozta fel önmagát, hogy felnyissa a világ szemét.”²⁵ Továbbá: „1944 októberének szerves következménye volt 1956 októbere és ugyanilyen szerves következménye lesz egy konnacionalista világforradalom, amelynek lavinája a múlt év november 4-én indult el.”²⁶

Melyek a különbségek a cikkek szerint? Nyilaskereszt '44-ben, Kossuth címer '56-ban. Szalasiék a németek segítették, '56 nem kapott külső támogatást az ország szovjetellenes mozgalma. '44-ben az ország nagy része már belefáradt a háborúba és békét akart, megegyezést a szövetségesekkel (a szovjetekkel), '56-ban egység volt abban, hogy távozzanak a szovjet csapatok. Megkerülhetetlen volt számukra is a megtorlások – atrocitások – kérdése. Viharsarki nevezetű szerző nyíltan és nyersen fogalmaz: „Akkor a katonaszökevényeket és a rongyos partizánokat húztuk fel, most meg az elegáns, pénzzel bélelt – ÁVO-s tiszteket.”²⁷ A szerző említést tesz a mozgalomba „férközött, később kommunistává vagy nyugati demokratává vedlett, rablástól sőt gyilkosságtól vissza nem riadó alvilági salak”²⁸-ról, akik '56-os megfelelői „szégyent hoznak a magyar névre és a szabadságharcra”²⁹ Nyugaton.

Fontos megemlíteni a Hungarista Mozgalom és az '56-os menekültek kapcsolatát. A menekültek első hulláma Ausztria és az NSZK felé vette az irányt a földrajzi közelség miatt. Itt befogadó állomásokat hoztak létre, miközben még a 44/45-ös és a 47-es emigráltak sokasága is ilyen táborok lakója volt egykoron.

A Nyugat kezdetben bevándorlási kvóta biztosításával támogatta az '56-osok letelepedését. A nemzetközi közvélemény figyelmének egyik központjába kétségtelenül a magukat szabadságharcosként meghatározó magyarok kerültek függetlenül attól, hogy a valóságban mit is tettek. A régi emigránsok figyelmeztettek, hogy a Nyugat és a közvéleményük figyelme időleges, hamar múltékonnyá válik. „Egyenlőre a kirakatban maradtok, sztárok lesztek. Eleinte interjúvolni fognak és nemzetünk szenvedéseit mérhetetlen veszteségeit szenzációs csemegeként habzsolja a Nyugat. De később majd senki sem törődik vele, kik és mik vagytok és mi

²⁵ Viharsarki: Októbertől októberig. *Út és Cél* IX. évf. 17. sz. 1957. október hó 5. 8.

²⁶ Uo. 9.

²⁷ Uo. 8.

²⁸ Uo. 9.

²⁹ Uo.

lesz veletek. Ti akkor is maradjatok meg magyarnak, akik tudják mit akarnak és mit várnak tőlük otthonmaradt övéik, létében veszélyeztetett népünk.”³⁰

Az amerikai és a kanadai hungaristák magyarságuk megőrzésére hívták fel az újak figyelmét és igyekeztek arra rámutatni, hogy „az 1956-os forradalom szerves folytatása az 1944/45-ös végső ellenállásnak.”³¹ Ezzel a nézettel a valódi 56-osok nem azonosulhattak. A hungarista sajtó ezt nem volt képes reálisan látni. Véleményük szerint, ami közös bennük, a szovjet zsarnokság előli menekülés. Egy korabeli vicc a *Kanadai Magyar Újság* 1957-es kalendáriumából *A különbség* címmel jelent meg:

Mit kiabálnak az amerikai hadifogságból hazatérők?

Hordár! Hordár!

És mit kiabálnak a szovjet fogságból jövők?

Hordágy! Hordágy!

A hungaristák – az emigrációs évek alatt átélt, kialakult gyanakvás és bizalmatlanság miatt – igen hamar rájöttek arra, hogy a menekültek nem mindegyike „menekült”, valóságos „szabadsághős”, van közöttük számos köztörvényes bűnöző, a szerencselovag, kalandor és a hazai rendszer beépített emberei, ügynökei is.³²

A menekültek nagyobb tömbökben történő letelepítése elvileg kedvezett volna a hungarista kapcsolatteremtési, bázisépítési törekvéseknek³³, ugyanakkor a mindennapi élet kihívásai nem kívánatos következményekkel jártak. Előfordult, hogy az újonnan jöttek kevesebb bérért is hajlandóak voltak munkát vállalni, s ezzel éppen egy hungarista állását vette el, tette munkanélkülivé. Az emigráció komoly egzisztenciális kényszereket is felvetett, mely a közösségi identitást, együvé tartozást is gyengítette.

A lap terjesztésével sikerült az új emigránsok között követőkre találniuk. A kontinensen viszont másként alakultak a dolgok. A lágerélet sok menekültet arra is készítetett, kényszerített, hogy a nekik juttatott ruhaneművel, élelmiszerekkel fekete kereskedelmet folytassanak. Ez a helyi lakosságot éppúgy irritálta, mint a régebben ott élő emigránsokat: „Ez az emigráció megbecsülést szerzett a magyar névnek a

³⁰ (Kyn): Vigyétek el a paraszat! Búcsúbeszéd kivándorló magyarokhoz. *Út és Cél*. IX. évf. 2. sz. 1957. február hó 4.

³¹ U.M.: Isten hozott testvér! (Amerikai üzenet a legújabb menekültekhez). *Út és Cél*. IX. évf. 2.sz. 1957. február hó 14.

³² Szakály Tamás angliai hungarista életútinterjújában (TÓTH TIBOR: *Életútinterjú Szakály Tamással*, Budapest, 2002.) beszámol azokról a szégyenletes alkalmakról, amikor a rendőrök tolmácsnak hívták egy-egy „menekült” bűncselekményének kivizsgálására.

³³ „...személyes tapasztalataink, beszélgetéseink az új menekültekkel azt bizonyítják, hogy a mostanában érkezett testvérek – akiket gyűjtőnéven szabadságharcosoknak, népszerűbb kifejezéssel élve »freedom fighter«-eknek hívunk (függetlenül, hogy valóban harcoltak-e, avagy nem is látták a bariádokat), éppoly örömmel olvassák a mi sajtónkat, éppoly lelki felüdülés számukra az emigráns sajtó, s már magának a Nemzeti Emigráció létezésének tudata is, mint nekünk az ő írásaik.” Viharsarki: Totalitás vagy demokrácia. *Út és Cél*. IX. évf. 5. sz. 1957. április hó 5.

befogadó államok különféle fórumain is, a munkaadóknál is és a francia idegen légióban is. Félre ne értsen bennünket senki. Pillanatig sem akarjuk lebecsülni az otthoni magyarok tizenkétévi szenvedéseit, legkevésbé a szabadságharc dicsőségét, de valahogy a legújabb menekültektől egy kevéssel több megbecsülést vártunk.”³⁴

A hungaristák mellett természetesen a többi kinti magyar emigráns szervezet is kinyújtotta kezét az újak felé. Az 56-os szabadságharcosok többsége önálló szervezet megalakítását kívánta '56 és nem '44 szellemében. Így jött létre a Király Béla vezette Magyar Szabadságharcos Szövetség. A hungaristákkal szimpatizálók égisze alatt a Független Magyar Szabadságharcos Szövetség szerveződött meg.

A magyar titkosszolgálatok a negyvenes évek végétől kezdve folyamatosan megfigyelték a magyar emigránsokat és emigráns szervezeteket, benne a hungaristákat is. A levéltári anyagok áttekintése alapján az ÁVH a kapott kémjelentések alapján 1952 nyarán az alábbi emigrációs szervezetekről tudott Ausztriában:

- a Henney Árpád vezette „Hungarista Mozgalom” (HM) (1945), valójában 1947-es újjászervezésű;
- a Nagyörszi Miklós-féle „Munkahadsereg” (1945–46);
- a Nagy Ákos irányította „Országépítési törzs” (1945-46), melyben Rajk Endre 1947-ben átvette a vezetést. Az ÁVH értesülései szerint e csoport feloszlott.

Az ÁVH tudott az MHBK és a HM közötti szakításról, arról, hogy a HM kilépette tagjait (24 főt) és kapcsolatot keres a new york-i Nemzeti Bizottmánnal (NB), továbbá saját kémiszolgálatot működtet Farkas István (Graz) vezetésével. A „főkém” segítői: Kopcsány József és Rizsás József (volt országgyűlési képviselő).³⁵

Összességében elmondhatjuk, hogy az 1956-os események olyan jelentőséggel bírtak mind nemzetközileg, mind a magyar belpolitikai életben, hogy ez reflektálásra, véleményalkotásra készítette az egyébként rendkívül szétagolt magyar politikai emigrációt, így a hungaristákat is. Ők a magyar emigránsok többsége számára – politikai múltjuk, nézeteik miatt – nem voltak vállalhatóak, különösen nagy szakadék tátongott a hungarista emigránsok politikai öröksége és eszmerendszere, valamint 56 valóságos céljai és jellege között. Ezzel láthatóan nem tudtak szembenézni.

³⁴ Uo. 6.

³⁵ ABTL 0-8-068/66.

FELHASZNÁLT IRODALOM***Források***

1. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ABTL)
2. Emigrációs tájékoztató évfolyamai
3. Út és Cél folyóirat évfolyamai
4. Tájékoztató Szolgálat évfolyamai
5. TÓTH TIBOR: *Életútinterjú Szakály Tamással*, Budapest, 2002.
6. [tps://net.jogtar.hu/](https://net.jogtar.hu/)

Feldolgozások

1. NAGY KÁZMÉR: *Elveszett alkotmány. A magyar politikai emigráció 1945–1975*. Budapest, 1984, Gondolat.
2. SZEKFŰ GYULA: *A száműzött Rákóczi*. Budapest, 1913, Magyar Tudományos Akadémia.
3. TÓTH TIBOR: A hungarista mozgalom emigrációtörténete: Az „Út és Cél” és a „Hungarista tájékoztató” című sajtótermékek tükrében. Debrecen, 2008. Debrecen University Press.